

IN-NATURA LINGWISTIKA TAT-TRADUZZJONI

REV. DR. EDWARD FENECH

It-traduzzjoni, min-natura tagħha, tistenna li jkun hemm rabta bejn żewġ ilsna: l-ilsien li minnu ssir it-traduzzjoni, u dan nistgħu nsejnhulu **Lsien Fonti** (imqassrin LF), u l-ilsien li għalih issir it-traduzzjoni, u dan jissejjah f'islienna **Lsien Riċevitur** (imqassrin LR).¹ Minhabba f'hekk, f'dan il-proċess dejjem ikun hemm transizzjoni u direzzjoni waħda: mill-ilsien fonti għall-ilsien riċevitur.

Minhabba r-relazzjoni li tghaddi bejn iż-żewġ ilsna permezz tat-traduzzjoni, studju bħal dan għandu jitqies bħala fergħa tal-Lingwistika Komparata. Hu jhaddan studji fil-fonologija, grafologija, morfologija, lessiku, semantika u sintassi, biex ma nsemmux ukoll l-istilistika li l-iżjed tistudja l-elementi fakultattivi tat-testi li jkunu.

It-traduzzjoni hi l-mogħdija tal-messaġġ mill-ilsien fonti għall-ilsien riċevitur. Il-kelma messaġġ f'din id-definizzjoni hi importanti hafna, għaliex it-traduzzjoni ma tinvolvi bilfors is-sostituzzjoni ta' kelma b'kelma, frażi bi frażi, jew sentenza b'sentenza. Minn banda waħda, traduzzjoni ta' kelma b'kelma tista' twassal għal ftit sens, jew għal tifsir banali. Traduzzjoni ta' frażi bi frażi, jew ta' sentenza b'sentenza, x'aktarx li twassal għal tifsir aħjar, imma jekk wiehed jitbiegħed hafna mit-test ta' l-ilsien fonti, it-traduzzjoni tkun tħaddan fiha elementi meħudin mit-test ta' l-ilsien fonti flimkien ma' elementi godda mnissla minn moħħ it-traduttur innifsu. Jekk jiġri hekk, it-traduttur ikun fil-fatt ko-awtur, u minhabba f'hekk gie li jnghad li t-traduttur hu traditur.

Il-messaġġ ta' l-ilsien fonti hu hekk importanti fil-proċess tat-traduzzjoni li hadd ma jista' jwarrbu. Meta wiehed jagħmel analiżi ta' kif isiru t-traduzzjonijiet, għandu jinnota li hafna drabi xi kliem jiġihalla barra bla ma tigri ħsara lit-test ewlieni, kliem ieħor jiżzied minhabba l-istil, il-morfologija jew il-kjarezza, kostruzzjonijiet sintattiċi jinbidlu jew jinqalbu, u l-grammatka ta' l-ilsien riċevitur tiegħu post il-grammatka ta' l-ilsien fonti. Dawn iż-żidiet, omissjonijiet, inverzjonijiet, u tibdli ieħor isiru bl-iskop li l-messaġġ johrog aħjar skond il-ġenju ta' l-ilsien riċevitur.

Il-messaġġ tghaddi mill-ilsien fonti għall-ilsien riċevitur jew permezz ta' ekwivalenti, jew b'elementi non-ekwivalenti, jew bi trasferiment lessikali. Jekk niehdu s-sentenza Ngliza: "You are not yet fifty years old", u naqilbuha bil-Malti: "Għad m'għandikx ħams'n sena", inkunu għamilna sostituzzjonijiet tal-lessiku u l-morfologija ta' l-Ingliz b'ekwivalenti lessikali u morfologiċi.

Maltin. It-traduzzjoni lessikali: “int m'intix għadek ħamsin sena xih” kienet tkun wisq 'il bogħod minn dak li jistenna n-nattiv Malti. Jerga', fit-traduzzjoni li tajna, ninnutaw ukoll li saret bidla inevitabbli: il-bidla mill-grafologija Ngliza b'elementi **non-ekwivalenti** tal-grafologija, inkluża s-sistema ortografika, li għandna fil-Malti. Meta t-traduttur ma jkunx jista' jissostitwixxi l-materjal testwali b'ekwivalenti jew b'non-ekwivalenti ta' l-ilsien riċevitur, ikollu jinqeda bit-trasferiment dirett ta' xi kliem mill-ilsien fonti, anki jekk dan il-fatt jibdel xi ftit it-tifsira. Hekk, per eżempju, fil-Vangeli ta' S. Gwann 1, 42 insibu fit-test Grieg il-kelma **Kephas** li tfsier 'gebla' u li kienet trasferita hemm direttament mill-Aramajk biex tagħti lewn Semitiku lit-test ta' ilsien riċevitur.

Minbarra l-implantazzjoni lessikali ta' kelma jew kliem minn ilsien għal iehor, it-trasferiment igib ma'egħu ħafna tibdil iehor inevitabbli. Hekk il-kelma Aramajka **Kepha** saret **Kephas** fit-test Grieg li semmejna, u dan minhabba li l-kelma trasferita, kellha toqgħod għall-grammatka tal-ilsien riċevitur. L-istess bidla giebet magħha tibdil fonologiku, u xejn inqas tibdil grafologiku. Dan jigri wkoll f'ilienna: ara t-trasferiment fit-traduzzjoni ta' S. Gwann ta' l-Għaqda Biblika Maltija,³ fejn l-istess eżempju kien trasferit għall-Malti bħala **Kefa**. Ħafna għamliet ta' tibdil narawhom l-istess fil-Malti modern. Hekk, jekk inkunu rridu naqilbu għall-Malti t-test: “The workmen went on strike”, x'aktarx ngħidu: “Il-ħaddiema strajkjaw”. Minn hekk naraw kemm kompleksitajiet fih il-proċess tat-traduzzjoni.

- (1) E. A. Nida, fl-ktieb tiegħu *Bible Translating*, Londra, 1961, u fl-iehor *Towards a Science Translation*, Leiden, 1964, isejjah l-ilsien riċevitur 'receptor language'. J. C. Catford fi *A Linguistic Theory of Translation*, Londra, 1965 jinqeda bit-terminu 'target language' fl-istess sens. L-ilsien fonti kulhadd isejjahlu 'source language' fl-użu Ngliz u Amerikan.
- (2) Ara J. C. Catford, *op. cit.*, kapitli 3-7.
- (3) Ara *It-Testament il-Gdid tas-Salvatur tagħna Gesù Kristu*, Għaqda Biblika Maltija, Malta, 1975, p. 187.

B'TIFKIRA TA' MARY MEYLAQ

Fl-1 ta' Jannar 1975, mietet il-poetessa Għawdxija Mary Meylaq, fl-ghomor ta' kważi 70 sena.

Hi kienet kisbet isem għall-kitba tagħha bil-Malti, minkejja li kienet kitbet ukoll bil-Ingliż. Hi kienet għalliema l-ewwel fl-Iskejjel Primarji u wara fl-Iskola Sekondarja ta' Għawdex. Kitbet ħafna poeziji, bħal dawk li nsibu f'*Villa Meylaq* u *L-Album*, kif ukoll ir-rumanz *Nokkla Sewda* u ż-żewġ kotba ta' essays *Nirragunaw* u *Nit-bissmu*. Poeziji tagħha deħru f'diversi rivist fosthom *Lehen il-Malti*.